

Tomasz Olaf Kołodziejczyk

Jak pomagać rodzicom dzieci, które są sprawcami lub ofiarami przemocy rówieśniczej?

Z przemocą rówieśniczą mamy do czynienia, gdy:

- jest osoba czy grupa osób, która jest dręczona czy źle traktowana przez inną osobę i grupę osób oraz;
- występuje duża nierównowaga sił pomiędzy stronami konfliktu,
- strony te są wyraźnie określone i różnica siły między nimi jest w miarę stała,
- nie jest to pojedyncza sytuacja, lecz trwa ona przez dłuższy czas (co najmniej kilka razy).

Taka sytuacja przemocy sama się nie kończy (co najwyżej może samoczynnie osiągać cykliczność – przycichać i wybuchać na nowo). Podobnie myśli Rigby¹, który pisze o tym, że aby doszło do przemocy, musi być spełnionych siedem warunków:

- początkowa chęć skrzywdzenia kogoś,
- początkowa chęć wyrażona w działaniu,
- ktoś przeżywa ból,
- przemoc stosowana jest przez silniejszych wobec słabszych,
- przemoc jest nieusprawiedliwiona,
- przemoc jest cykliczna,
- przemoc sprawia wyraźną przyjemność.

Dla celów praktycznych warto odróżnić przemoc od agresji, która jest raczej jednorazowym aktem działania przynoszącym krzywdę komuś lub czemuś. W tak rozumianą (jako cykliczną) relację przemocy można wpisać trzy role, które mogą przyjąć dzieci: osoby pokrzywdzonej (ofiary), sprawcy lub świadka. Przyjrzyjmy się sytuacji psychologicznej każdej z tych postaci oraz zauważmy, jakie cechy charakteru (kształtowane także w rodzinie) mogą mieć osoby najczęściej przyjmujące te role.

Osoby poszkodowane – ofiary długotrwałej przemocy rówieśniczej przeżywają tę sytuację jako poniżenie. Chłopcy są najczęściej bici, kopani, opluwani, zaczepiani, przezywani, wyzywani, szantażowani i zmuszani do różnych upokarzających ich czynności. Dziewczynki są najczęściej izolowane, trwale wykluczane przez grupę oraz obmawiane i ośmieszane. Bez względu na płeć dzieci te przeżywają rozpacz i smutek, czują się bezradne i osamotnione, czasem winne, uważają, że takie traktowanie jest zasłużoną karą za coś, co zrobiły (lub czego nie zrobiły) wcześniej. Często czują złość na swoich oprawców i bezradność, gdyż nie potrafią siebie obronić. Ponieważ wstydzą się lub boją dalszego poniżania, niechętnie mówią o swojej sytuacji rodzicom czy nauczycielom. Jeśli nie znajdą wsparcia w innych rówieśnikach czy dorosłych, najczęściej radzą sobie, poniżając samych siebie, źle o sobie myśląc i zamykając się w sobie. Podstawowe niezaspokojone potrzeby tych dzieci krążą wokół bezpieczeństwa, szacunku, godności, autonomii i współpracy z innymi oraz pomocy. W literaturze przedmiotu mówi się także o ofiarach prowokujących – czyli osobach, które same prowokują sprawców przemocy. Są to albo narcystycznie nastawione dzieci wywyższające się wobec innych lub o osobowości nieprawidłowej, które są gotowe walczyć o uwagę dla siebie, stając do walki i zaczepiając innych, choć są słabe fizyczne i stale przegrywają.

Ofiarami przemocy rówieśniczej stają się najczęściej dzieci, które są atrakcyjnym celem dla sprawców. Są to dzieci, które szybko się boją i czują bezradne, nie potrafią się bronić, łatwo płaczą. Często nie mają przyjaciół, ponieważ łatwiej nawiązują kontakty z dorosłymi niż z rówieśnikami.

¹ Rigby K. *Bullying in schools – and what to do about it*, Jessica Kingsley, London 1997.

Częściej są słabsze fizycznie, niezgrabne, zdecydowanie grubsze od innych. Atakując je, sprawca ma „łatwy fun”, szybki efekt swoich działań – poczucie bycia mocniejszym i lepszym.

Można zauważyć, w jakich systemach wychowawczych wyrastają takie dzieci – przede wszystkim tam, gdzie rodzice są nadopiekuńczy, wbijają dzieciom do głów, że same nic nie mogą czy nie potrafią i dorośli muszą wszystko za nie robić. Podobną rolę pełni izolowanie dzieci od ich rówieśników albo rygorystycznie przestrzegany zakaz bicia się, który dziecko może rozumieć także jako zakaz jakiegokolwiek obrony przed napastnikiem.

Sprawcy przemocy to osoby, które w długotrwałe, zamierzony sposób krzywdzą innych osób lub przez osoby „delegowane” przez siebie. Najczęściej są to osoby, którym krzywdzenie innych sprawia przyjemność, dzięki temu czują się lepsze od innych, mają poczucie władzy i wpływu na rzeczywistość społeczną klasy i otrzymują inne ważne dla nich gratyfikacje (np. wyłudzone pieniądze czy inne przedmioty). Chłopcy najczęściej dopuszczają się przemocy fizycznej, dziewczynki – psychicznej. Sprawcy zwykle łatwo wpadają w gniew, są niespokojni, nie potrafią odraczać nagrody. Kiedy przyjrzymy się rodzinom, w jakich najczęściej wyrastają sprawcy przemocy rówieśniczej, zobaczymy cztery najbardziej wyróżniające się cechy:

- brak bliskich więzi uczuciowych pomiędzy członkami rodziny,
- niejasne normy związane z przemocą,
- przemoc stosowana wobec dzieci,
- bezradność rodziców wobec łatwej pobudliwości podobnych temperamentalnych cech dzieci.

Świadkowie przemocy to osoby, które nie są bezpośrednio zaangażowane w sytuację przemocy, ale doświadczają jej przez obserwację i silne emocje, które w nich ta sytuacja wywołuje. Urazy psychiczne świadków mogą być dwojakie: część z nich boi się, że sami mogą zostać ofiarami – dlatego, choć współczują tym ostatnim, nic nie robią, żeby im pomóc, albo wspomagają je po cichu, tak żeby nie zobaczyli tego sprawcy. Druga część dołącza do działań sprawców i wspiera je, czasem znajdując w tym radość czy poczucie siły. W zależności od wsobnych cech charakteru, także trenowanych w domu, takich jak odwaga, umiejętność współodczuwania, spryt, dzieci będą różnie postępowały w takich sytuacjach.

Działania wobec rodziców dzieci zaangażowanych w sytuację przemocy rówieśniczej mo-

żemy podzielić na działania profilaktyczne, podejmowane zanim nastąpiła konkretna sytuacja przemocy rówieśniczej, i interwencyjne, gdy już mamy z nią do czynienia.

Działania profilaktyczne mają miejsce podczas specjalnych spotkań z rodzicami, dotyczących przemocy, lub jako część okresowych spotkań z wychowawcami. Rodzice niezbyt chętnie w nich uczestniczą, gdyż uważają je za stratę czasu i myślą, że przemoc rówieśnicza nie dotyczy ich dzieci lub że szkoła sama powinna poradzić sobie z takimi problemami. Warto też pamiętać, że w takich spotkaniach częściej biorą udział rodzice ofiar niż sprawców. Mimo wszystko powinniśmy oczywiście rozmawiać z rodzicami o przemoc w szkole. Najważniejszym powodem ku temu jest potrzeba ich pomocy, a także sygnałów, że może dochodzić do przemocy. Wiedza rodziców może zapobiec przemocy wśród dzieci, a oni sami powinni wiedzieć, jak szkoła działa w sytuacji przemocy rówieśniczej. Ponadto oczywiste jest, że dzieci potrzebują wsparcia swoich rodziców.

Podczas spotkań rodzice powinni otrzymać następujące informacje:

- dlaczego warto rozumieć sytuację dzieci, gdy dochodzi do przemocy rówieśniczej?
- jak można rozpoznać, czy moje dziecko jest zaangażowane w sytuację przemocy jako sprawca lub osoba poszkodowana?
- jak szkoła będzie reagować w sytuacji, gdy dojdzie do przemocy w szkole?
- co mogę robić, by skutecznie wspierać moje dziecko, gdy jest jedną ze stron w sytuacji przemocy?
- jak mogę zapobiegać sytuacji, w której moje dziecko zostaje sprawcą bądź ofiarą przemocy?

Moje doświadczenia wskazują, że ważnym elementem edukacji rodziców jest wspólne analizowanie „studium przypadku” – konkretnych sytuacji, w czasie których rodzice dyskutują nad możliwymi rozwiązaniami i sposobami wspierania swoich dzieci, a także wyrażają swoje oczekiwania wobec działań szkoły.

Warto także namawiać rodziców, by rozmawiali ze swoimi dziećmi na temat przemocy. W czasie takich rozmów (które powinny odbywać się regularnie) można pytać dziecko o jego doświadczenia z agresją i przemocą ze strony rówieśników, opowiedzieć mu o własnych doświadczeniach z dzieciństwa, pytać o oczekiwania dziecka wobec rodzica czy wreszcie umówić się na „zasady bezpieczeństwa” związane z mobbingiem. Mogą one brzmieć następująco:

- regularnie rozmawiamy o szkole i relacjach z innymi dziećmi,
- zawsze powiesz dorosłym o przemocę,
- w trosce o bezpieczeństwo możemy łamać inne zasady (takie jak: nie kłamamy, jesteśmy uprzejmi),
- bezpieczeństwo jest ważniejsze niż przedmioty.

Dla wielu pedagogów większym wyzwaniem są często działania interwencyjne, podejmowane w sytuacji, gdy doszło już do przemocę. Takie interwencje bywają trudne także dlatego, że rodzice są silnie zaangażowani emocjonalnie w te sytuacje. Dlatego to, czego wtedy od nas potrzebują, nie wychodzi specjalnie poza ramy pomocy psychologicznej. Z jednej strony potrzebują zrozumienia swojej sytuacji – uważnego wysłuchania ich, nazwania ich problemów, empatii. Potrzebują także naszej wiary w ich dzieci i w to, że ta sytuacja może być dobrze i skutecznie rozwiązana. Pamiętajmy też, że rodzice potrzebują od nas przede wszystkim skutecznych interwencji służących temu, żeby sytuacja przemocę została przerwana, a jej uczestnicy przeżyli ją w taki sposób, by nie powielali tych zachowań w przyszłości.

Rodzice dzieci poszkodowanych w sytuacji przemocę szkolnej najczęściej czują się bezradni, zaniepokojeni o swoje dzieci, wściekli na sprawców i szkołę, która nie dba o ich dzieci. Nasze interwencje powinny skupić się na:

- pomocy rodzicom w uświadomieniu sobie emocji, które przeżywają, i ich wyrażeniu,
- przygotowaniu ich do rozmowy z dzieckiem o zaistniałej sytuacji. W czasie takiej rozmowy ważne jest, żeby rodzic uważnie wysłuchał dziecko, nie bagatelizował jego przeżyć i pomógł mu zrozumieć własne uczucia. Przekaz rodzica do dziecka powinien zawierać następujące komunikaty:
 - *nie jesteś sam,*
 - *nie jesteś winien temu, co się zdarzyło,*
 - *kocham cię i razem rozwiążemy tę sytuację,*
- pomocy rodzicom w ustaleniu z dzieckiem sposobów postępowania w sytuacjach, gdy dochodzi do przemocę, tak by skutecznie dbało ono o swoją godność,
- uświadomieniu rodzicom ich własnych zachowań, które mogą ułatwiać dziecku wchodzenie w sytuację ofiary,
- przygotowaniu ich do rozmowy z rodzicami sprawców i ewentualnej pomocy w jej przeprowadzeniu.

Rodzice dzieci, które są sprawcami przemocę, często czują się zagrożeni, mają poczucie winy i są niespokojni o to, czy sprawdzają się jako rodzice.

Najczęściej radzą sobie z tym napięciem, szukając winnych na zewnątrz – w szkole lub w ofierze. Nasze interwencje będą szły w następujących kierunkach:

- pomocy rodzicom w przyjęciu odpowiedzialności przez dziecko za swoje zachowanie, poniesieniu jego konsekwencji oraz zadośćuczynieniu osobie poszkodowanej,
- przygotowania rodziców do rozmowy z dzieckiem o zaistniałej sytuacji. W czasie tej rozmowy rodzice powinni wysłuchać całej historii z punktu widzenia dziecka i wyrazić własną ocenę. Przekaz rodzica do dziecka – sprawcy przemocę – może zawierać następujące komunikaty:
 - *nie pozwalam ci tak robić,*
 - *powinniśmy zadośćuczynić poszkodowanym,*
 - *kocham cię i razem rozwiążemy tę sytuację,*
- jasnego postawienia granic dziecku,
- pomocy w poszukiwaniu konstruktywnego zaspokojenia potrzeb dzieci, które były poszkodowane w sytuacji przemocę (zadośćuczynienia),
- powstrzymywania przed reagowaniem przemocą wobec sprawcy przemocę,
- uświadomienia rodzicom ich własnych zachowań, które mogą ułatwiać dziecku wchodzenie w sytuację sprawcy przemocę rówieśniczej.

Rodzice dzieci, które są świadkami przemocę, często nie rozumieją sytuacji swoich dzieci lub mają do nich pretensje o to, że nie pomagały poszkodowanym. Często obwiniają szkołę lub sprawców, są zaniepokojeni, bezradni, raczej nie zwracają się do nas o pomoc. Kierunki naszej pracy z nimi to:

- uświadomienie rodzicom sytuacji dzieci – świadków przemocę rówieśniczej – oraz sposobów ich wspierania,
- przygotowanie ich do rozmowy z dzieckiem o zaistniałej sytuacji. W czasie takiej rozmowy ważne jest, żeby rodzic nie obwinał dziecka, uważnie je wysłuchał i pomógł mu zrozumieć własne uczucia,
- pomoc w rozmowie z dziećmi o sposobach postępowania, jeśli w przyszłości dojdzie do podobnej sytuacji. Przekaz rodziców do dzieci – świadków przemocę – to:
 - *pomogę ci zrozumieć tę sytuację,*
 - *chcę zrozumieć, co wtedy przeżywałeś,*
 - *ustalmy, co możemy zrobić, żebyś w podobnych sytuacjach mógł pomagać poszkodowanym.*

Program spotkania wychowawców klas z rodzicami, dotyczący przemocę

Cele spotkania

1. Udzielenie rodzicom podstawowych informacji dotyczących agresji i przemocę wśród dzieci i młodzieży oraz skali tego zjawiska w szkole.

2. Poinformowanie o tym, jakie działania podejmuje szkoła, by zapobiegać przemocy wśród uczniów.
3. Omówienie wskazówek ułatwiających rozpoznanie potencjalnych ofiar i sprawców długotrwałej przemocy (mobbing, kozły ofiarne), a także przedstawienie strategii postępowania wychowawcy w takiej sytuacji.
4. Wypracowanie skutecznych strategii współpracy pomiędzy wychowawcami a rodzicami w sytuacji przemocy szkolnej.
5. Odpowiedzi na pytania i wątpliwości rodziców – także w kontakcie indywidualnym.

Przebieg spotkania

Proponujemy, by spotkanie to (może to być np. część wywiadówki) miało nie tylko formę wykładu czy prezentacji, ale też zawierało elementy pracy metodami aktywnymi. Jeśli macie więcej czasu, możecie wykorzystać niektóre ćwiczenia z warsztatów albo niektóre elementy zajęć z dziećmi (z programu podstawowego albo „Spójrz inaczej na agresję”).

Proponowany przebieg spotkania jest następujący:

1. Co to jest agresja i przemoc, jaka jest skala tego zjawiska, dlaczego ważna jest praca wychowawcza w tej dziedzinie?

- Zachowanie agresywne to celowe (umyślne) zachowanie przeciwko komuś (lub czemuś), w wyniku czego ponosi on szeroko rozumiane szkody.
- Przemoc w takiej postaci, w jakiej często pojawia się w szkole, to powtarzające się zachowania agresywne wobec jednej osoby lub grupy osób; jest formą zachowania agresywnego, zazwyczaj wyrządza krzywdę, jest stosowana z premedytacją, często uporczywie się powtarza, czasami przez tygodnie, miesiące lub lata. Jedna strona jest silniejsza, a druga słabsza, ofiarom bardzo trudno jest się bronić.
- Podstawą większości zachowań agresywnych jest nadużycie siły oraz chęć zastraszenia i dominowania.
- Przemoc może mieć formę:
 - fizyczną – bicie, kopanie, zabieranie lub niszczenie czyichś rzeczy,
 - słowną – przezywanie, obrażanie, powtarzające się dokuczanie, uwagi rasistowskie,
 - emocjonalną – wyłączenie kogoś z grupy, dręczenie, roznoszenie nieprzyjemnych plotek.
- Skutki przemocy dla ofiar:
 - poczucie nieszczęścia u dzieci,
 - możliwość uszkodzeń fizycznych,
 - niechęć chodzenia do szkoły,

- obniżenie zadowolenia z siebie i szacunku do samego siebie,
- objawy związane ze stresem: bóle brzucha i głowy, koszmary nocne, napady strachu,
- zwiększenie skłonności do popadania w depresję,
- w skrajnych przypadkach zagrożenie życia, poważne zranienia czy próby samobójcze.
- Skutki przemocy dla jej sprawców:
 - uczenie się, że przemoc jest szybkim i skutecznym uzyskaniem tego, czego się chce,
 - większa skłonność do czynów antyspołecznych w latach późniejszych (badania w Szwecji pokazują, że szkolni prześladowcy mają jako młodzi dorośli mężczyźni czterokrotnie częściej niż reszta ich kolegów poważne doświadczenia kryminalne).
- Badania dotyczące zjawiska przemocy w szkole, przeprowadzone na zlecenie Zarządu Miasta Kwidzyna w roku 1999, dały następujący obraz sytuacji (pytania dotyczyły ostatniego roku szkolnego):
 - 28% uczniów w ostatnim roku doświadczyło na sobie aktów chuligaństwa i przemocy, z tego 17% na terenie szkoły,
 - 62% dzieci było przezywanych ponizającymi słowami, z czego 21% często,
 - 25% dzieci zostało oplutych,
 - 20% uczniów ukradziono lub zabrano siłą pieniądze czy inną rzecz,
 - także 20% uczniów zostało dotkliwie pobitych lub skopanych, z czego 5% zdarzało to się często,
 - 16% dzieci zostało siłą zmuszonych do zrobienia czegoś, czego nie chciało (3% badanych zdarzało to się często),
 - w szkole najczęściej aktów przemocy występuje wewnątrz klasy (50%), uczniowie klas starszych dopuszczają się przemocy w 34%, a uczniowie klas równoległych w 11%,
 - najczęściej aktów przemocy w szkole (zarówno fizycznej, jak i emocjonalnej – wyśmiewanie się i wyzywanie) występuje w klasach III (prawdopodobnie także w klasach I i II, ale uczniów tych klas nie objęły badania),
 - do aktów przemocy w szkole najczęściej dochodzi na przerwach (56%), potem na podwórku (18%), podczas lekcji (10%), w trakcie drogi ze szkoły do domu (7%), na boisku szkolnym (3%),
 - około 6% uczniów jest ofiarami długotrwałego znęcania się nad nimi (mobbing, zjawisko kozła ofiarnego),
 - ponad połowa uczniów, którzy byli ofiarami przemocy, nie powiedziała o tym rodzicom, ponad połowa rodziców spośród tych, którzy dowiedzieli się o tym, nie zareagowała

- lub ograniczyła się do wysłuchania i pocieszenia swojego dziecka,
- około 30% uczniów w ciągu ostatniego roku szkolnego było ofiarami agresji słownej nauczycieli, a około 20% ofiarami agresji fizycznej (szarpanie, popychanie lub bicie),
- 50% nauczycieli uważa, że przemoc jest problemem, który jest częstym zjawiskiem w ich szkole,
- jako środki zaradcze wobec problemu przemocy nauczyciele najczęściej wymieniali prowadzenie przez szkołę zajęć profilaktycznych oraz oddziaływań wychowawczych i terapeutycznych, a także spotkania z przedstawicielami środowisk pozaszkolnych,
- ponad 50% rodziców uważa, że przemoc jest problemem, który dotyka szkołę ich dziecka (22% uważa, że nie ma takiego problemu).
- Przedstaw wyniki listy kontrolnej „Moje życie w szkole” – jeśli była robiona w Twojej klasie, przy okazji możesz opowiedzieć o tym badaniu, czemu służy, jak zmienił się wynik w ciągu roku (jeżeli przeprowadzono to badanie dwa razy) itd.

2. Dlaczego dla Twojej szkoły ważna jest praca nad tym, żeby przemoc w szkole było jak najmniej i co szkoła robi, żeby liczbę aktów przemocy zmniejszyć?

- Mam nadzieję, że dla Twojej szkoły to ważne, żeby nie było przemocy wśród uczniów i nauczycieli i że na dodatek wiesz, jakie działania podjęto w Twojej szkole, żeby tej przemocy było mniej. Jeżeli tak nie jest, to nie wiem, co Ci poradzić, ale pamiętaj, że nie musisz przeprowadzać tego spotkania.
- *Żaden uczeń nie może być nękanym w szkole, żadne dziecko nie może być dyskryminowane.*
- Omawiając działania Twojej szkoły przeciwko przemocy, możesz skorzystać z omawianego programu, pamiętaj też o dyżurach na przerwach, programie wychowawczym szkoły, grupach samokształceniowych itd.,
- Pamiętaj też, że działania przeciwko przemocy to nie tylko sankcje dla sprawców przemocy, ale też cała profilaktyka – budowanie atmosfery wspólnoty i współpracy, ciekawe zajęcia pozalekcyjne itd.

3. Zjawisko długotrwałej przemocy, jego sprawcy i ofiary, procedury postępowania

- O ile zachowania agresywne będą w szkole zawsze występować – jeden z elementów rozwoju dzieci to nauka panowania nad sobą i swoją agresją – to szczególnie szkodliwe jest zjawi-

sko długotrwałej przemocy (istnienie kosztów ofiarnych).

- *O zjawisku mobbingu można mówić wówczas, gdy ofiara przez dłuższy czas jest wielokrotnie narażona na negatywne działania ze strony innej osoby lub osób (Olweus).*
- Negatywne działania to sytuacja, w której ktoś chce wyrządzić (lub wyrządza) komuś krzywdę lub przykrość. Mogą być to działania werbalne (groźby, złośliwości) związane z przemocą bezpośrednią (uderzenia, popchnięcia, zamknięcie w jakimś pomieszczeniu) albo pośrednią (grymasy, wrogie gesty, unikanie kogoś). Cechą charakterystyczną mobbingu jest nierównowaga sił.
- Skutki przemocy dla ofiar i sprawców przemocy podane są wcześniej (pkt 1).
- Badania w Szwecji i Norwegii wskazują, że około 15% uczniów to ofiary długotrwałej przemocy, badania w Kwidzynie wskazują na około 6% – co oznacza, że w każdej klasie jedno dziecko jest ofiarą przemocy.
- Badania w Skandynawii wskazują, że zjawisko kozła ofiarnego występuje w takim samym nasileniu zarówno w szkołach o małej, jak i o dużej liczbie uczniów oraz tak samo często w małych i dużych miejscowościach.
- Różnice w wyglądzie mają znacznie mniejszy, niż się powszechnie sądzi, wpływ na pojawienie się zjawiska kozła ofiarnego w szkole, w poszczególnych przypadkach mogą mieć jednak znaczenie.
- Warto omówić cechy ogólne i oznaki rozpoznawcze potencjalnej ofiary mobbingu (przygotuj je na dodatkowej karcie; można je powielić i rozdać rodzicom).
- Warto omówić cechy ogólne potencjalnych sprawców przemocy (przygotuj je na dodatkowej karcie; można je powielić i rozdać rodzicom).
- Należy opowiedzieć o tym, jakie będą Twoje działania, jeśli zorientujesz się, że w Twojej klasie występuje zjawisko kozła ofiarnego. Ty wiesz, co zrobisz – pewnie: wypracujesz metody postępowania ze sprawcami i ofiarami, porozmawiasz z rodzicami zarówno ofiar, jak i sprawców i umówisz się z nimi na pewien sposób postępowania (jaki?), może przedstawiś tę sprawę na forum klasy i porozmawiasz o tym z dziećmi i wspólnie zaplanujecie dalszą pracę, może skorzystasz z „Metody Wspólnej Sprawy” – opowiedz wtedy o niej trochę rodzicom, może w Twojej szkole jest grupa wsparcia dla ofiar – możesz zaproponować udział w niej krzywdzonemu dziecku – opowiedz wtedy o tej grupie itd. – pamiętaj także o systemie konsekwencji.

4. Symulacje

Powiedz, że ten sposób pracy, który zaprezentujesz, ma dwa cele:

- lepsze zrozumienie przez rodziców sytuacji, w której może dojść do przemocy, oraz wypracowanie sposobów ich reakcji i współpracy między rodzicami a wychowawcą,
- przyjrzenie się przez rodziców, jakich metod pracy używamy, rozmawiając z dziećmi o agresji i przemocy.

Następnie poproś rodziców, by dobrali się w 4-osobowe grupki (najlepiej tak jak siedzą) i wyobrazili sobie, że są rodzicami dzieci w opisanych poniżej symulacjach (przygotuj je na osobnych kartach). Poproś o przedyskutowanie tych sytuacji w grupach oraz odpowiedzi na zawarte pod opisem pytania. Uprzedź, że taka samą symulację będzie opracowywało kilka grup i że odpowiedzi będą czytane głośno na forum. Poproś, by grupy omawiały odpowiedzi jedna po drugiej. Komentuj i przedstawiaj swój punkt widzenia. Unikaj wchodzenia w długą dyskusję.

5. Zakończenie oraz pytania i odpowiedzi

- Podkreśl, że w pracy nad przemocą bardzo ważna jest współpraca z rodzicami.
- Poproś, żeby kontaktowali się z Tobą, jeśli mają jakieś wątpliwości dotyczące przemocy czy pozycji ich dziecka w klasie.
- Poproś, żeby porozmawiali z dziećmi na temat przemocy, także sytuacji w klasie.
- Ważne jest też to, żeby w domach były jasno określone normy i granice związane z agresją i przemocą.
- Poproś o pytania, zachęć do indywidualnych kontaktów ze sobą.

6. Symulacje

Jesteś rodzicem Filipa, ucznia czwartej klasy. Od dwóch tygodni Filip jest smutny i wycofany, niechętnie chodzi do szkoły. Jeden z rodziców kolegi Filipa z klasy zadzwonił do Ciebie, mówiąc, że wie od swojego dziecka, że Filip jest ostatnio regularnie bity i zastraszany przez grupę chłopaków z VI klasy i często popłakuje na przerwach. Chłopcy zapowiedzieli podobno, że każdy, kto powie o tym dorosłym, dostanie od nich jeszcze bardziej.

- Co zrobisz?
- Jeśli porozmawiasz o tym z Filipem, to
 - jak zaczniesz tę rozmowę?
 - jakie będą cele tej rozmowy?

– jaki będzie twój główny przekaz do Filipa? (spróbuj to określić w jednym albo dwóch zdaniach).

- Jak będziesz współpracował ze szkołą w tej sytuacji?
- Jakich konkretnych działań oczekujesz w tej sytuacji od wychowawcy klasy, a jakich od innych członków personelu szkoły?

Jesteś mamą Ani z klasy VI. Ania uczy się dobrze, dużo pracujesz, mało rozmawiacie o szkole, bo wszystko jest OK. Przypadkowo dowiadujesz się, że od kilku dni Ania jest izolowana w klasie. Nikt poza jej najlepszą przyjaciółką Izą nie odzywa się do niej. Zaczęło się od sytuacji, gdy wychowawczynie spytała Anię przy całej klasie, kto napisał wulgarny wyraz na tablicy, i Ania, uczona przez Ciebie uczciwości, odpowiedziała.

- Co zrobisz?
- Jeśli porozmawiasz o tym z Anią, to
 - jak zaczniesz tę rozmowę?
 - jakie będą cele tej rozmowy?
 - jaki będzie twój główny przekaz do Ani? (spróbuj to określić w jednym albo dwóch zdaniach).
- Jak będziesz współpracował ze szkołą w tej sytuacji?
- Jakich konkretnych działań oczekujesz w tej sytuacji od wychowawcy klasy, a jakich od innych członków personelu szkoły?

Poproszony do szkoły przez wychowawczynię Twojego syna, Antka, dowiadujesz się, że jest on członkiem trzysobowej grupy, która gnębi swojego kolegę z klasy. Nie bardzo chcesz wierzyć, ale słyszysz, że inne dzieci i pedagog szkolny to potwierdzają.

- Co zrobisz?
- Jeśli porozmawiasz o tym z Antkiem, to
 - jak zaczniesz tę rozmowę?
 - jakie będą cele tej rozmowy?
 - jaki będzie twój główny przekaz do Antka? (spróbuj to określić w jednym albo dwóch zdaniach).
- Jak będziesz współpracował ze szkołą w tej sytuacji?
- Jakich konkretnych działań oczekujesz w tej sytuacji od wychowawcy klasy, a jakich od innych członków personelu szkoły?

Autor jest trenerem Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, wychowawcą terapeutą w ośrodku MONAR dla dzieci i młodzieży w Łodzi, współautorem programu profilaktycznego „Spójrz Inaczej”